

IKIGANIRO TWAGIRANYE NA NKUSI ALPHONSE KU MYIFATIRE YA MBONYUMUTWA DOMINIQUE

Mu numero 16 ari nayo iheruka y'ikinyamakuru cyacu GOBOKA, twabasobanuriye ukuntu MBONYUMUTWA Dominique yabaye imbarutso y'itotezabwoko.

Ubushakashatsi twagize muri karere yavukiyemo akanagakuriramo, bwatumye tumenya ko atabaye imbarutso gusa, ahubwo yanabimburiye abandi muri gahunda y'itembabweko.

Nimukurikirane ikiganiro twagiranye na NKUSI Alphonse wari Surushefu mu karere ka NDIZA, ahitwa GITOVU.

GOBOKA: Watubwira izina ryawe, ariko turifuza ko wadusobanurira kurushaho uwo uri we, n'abandi batakuzi bakumenyeraho.

NKUSI Alphonse: Navukiye NKORE mu BUNYAMBIRIRI (Ni muri Perefegitura ya GIKONGORO) mu mwaka w'1912. Data yaje kwimukira mu KABAGARI ho muri Komini MASANGO ya GITARAMA. Nize amashuri abanza niga ubukarane hanyuma nza kuba Surushefu wa GITOVU mu NDIZA.

GOBOKA: Umuntu mwakoranye wibuka kurusha abandi ni nde? Kubera izihe mpamvu? Mwakoranye iki?

N.A.: Umuntu twakoranye nibuka kurusha abandi ni MBONYUMUTWA Dominique kubera ubugome bwe. Yankoreye amahano muw'1959 nzibagizwa n'urupfu. Muri icyo gihe yari yari afite nk'imyaka 46, akaba Surushefu wo ku NDIZA. Ubwo twari dusangiye akazi, tugahuzwa na Shefu GASHAGAZA Athanase watwaraga NDIZA yose igizwe na NDIZA, RUKOMA, NDUGA na MURANGARA.

GOBOKA: Byatangiyeye bite se?

N.A.: MBONYUMUTWA Dominique yavuye mu nama i GITARAMA yari irimo na Administrateur w'umuzungu, azana ubutumwa bubwira Shefu ko atumizaba Surushefu bose mu nama. Yahise anagirisha inama rwihishwa ko bucya batwika, bakanica, ariko byanagenze. Avuye muri icyo nama ni bwo yakubiswe n'abasore b'abatutsi, bya bindi bamwe twajyaga dukeka ko ari byo byateye intambara.

Abashefu n'abandi bagaragu b'inkoramutima rero baje bitabye inama, batazi ko bahamagariwe urupfu. Mu bantu basaga 40 bari batumiwe, harokotse shefu GASHAGAZA Athanase wenyine.

GOBOKA: Byagenze bite?

N.A.: Bamwe mu bahutu banze gutatira igihango bamucishije ku ruhande baja kumuhisha muri misiyoni i KANYANZA.

GOBOKA: Wowe ntiwifata nk'ubarokotse ayo mahano?

N.A.: Yewe! Nsa n'uwapfuye. Ndi ikimuga ahantu hose.

GOBOKA: Tubwire uko warusimbutse.

N.A.: MBONYUMUTWA yategetse ko banyicaza hasi, ugiye kwicwa akabanza akansezeraho. Shefu GATARABIRWA ni we babimburiyeho, araza ati: « Urabeho NKUSI we! »

Shefu GATARABIRWA ni we babimburiyeho, araza ati: « Urabeho NKUSI we! » Ni uko bategaka uwari umuboyi we kumwicisha icumu, arimwanura mu gihumbi. KAYONGA Yohani niwe wakurikiyeho, baramutwika KABANGO yatwe inkota ebyiri mu mutima. KABAYIZA Kalisiti, umuhungu wa KABANGO yishwe n'amasuka bamuhinga nk'amasinde. KABIRIGI Onesifori n'abandi bo sinamenye uko bapfuye, kuko nari maze kwiruka. Cyakora numvise ko we yatewe igiti gisongoye mu kibuno.

GOBOKA: Aho wari wicayee wahavuye ute?

N.A.: Sinzi icyo MBONYUMUTWA

yarangariye hirya, abasore b'abahutu bigaga mw'ishuri ryanjye barahampagurutsa baranyirukankana. Buriya nta bapfira gushira abo bana bambereyee imfura.

Ni uko nirukira mu nzu kwa shefu, cyakora mpura n'ibyago, mpasanga abantu basahura, barankubita biratinda. Naje kumena idirishya ngwa hanze ndaraba.

Agasaza twitaga NYIRAMAYONDE kankubita umuhoro mu gahanga ngo karebe uko ubwenge bw'abatutsi bumeze sinakoma. Bati yapfuye, cyakora

ntibyababuzaga gukomeza kumpuragura inkoni n'amahiri. Umuhutu witwa YOHANI (Irindi ni nde? Ntaryo nibuka) yaje kunama andya amenyo ku gahera (n'ubu dore karagoramye), noneho ndataka. Ubwo

MBONYUMUTWA yari yamaze kuhagera, ati: « Ubwo kumurya ari byo bimubabaza, mwese nimumukuranweho mu murya amenyo ». Ni uko sinakubwira bahera ku birenge, bageza ku mutwe.

GOBOKA: Ntiwamenye abakuryaga abo ari bo?

N.A.: Sinabamenye kuko nasaga n'uwataye ubwenge. icyo numvise ni uko MBONYUMUTWA yabogezaga ngo « Ni uko sha! Uramuriye pe! » Ikindi nibuka ni uwandiye ku kibuno ati « Yaba ariho twahereye ba sha! »

Abazite urwenya baja bankiniraho ngo sibiyo mbasurira.

GOBOKA: Byaje kurangira bite?

N.A.: MBONYUMUTWA yabwiye abaryanyi be, ati « Aho aho bigereye nimurekere aho tumuhambe. Ni uko bacukura umwobo, baranzika kugeza mw'ijosi, basigaza umutwe ngo nze kuribwa n'ibisiga, barigendera »

Narengejweho utwatsi n'abantu ntashoboye kumenya bashobora kuba ari bamwe mu bari bagerageje kumpungisha. Nimunsi nibwo abantu baje aho kw'ibagiro kwishimira ibyo bakoze. Hariho na Administrateur w'umuzungu, aharekejwe n'abaparakomando.

Noneho ndataka, umuzungu ateguka ko bankuramo by'urwiyerurutso, banjyana mu bitaro by'i KABGAYI.

Nyuma y'ukwezi cyangwa se kurenga nibwo norohewe, njya i GITARAMA barongera baramfata ndafungwa.

Bakajya bantambagiza mu gihugu banyerekana ngo nateje intambara, bakandekura, bakongera bakamfata, biryo bityo. Noneho njya gucumbika i KIGALI kwa HAGUMA Ladislas, ubwo hari 1960.

BWANAKWERI gutari ufunze ni we wampungishirije BUJUMBURA mu Burundi.

GOBOKA: Ukeka ko MBONYUMUTWA yicaga abatutsi ashaka iki?

N.A.: Yari yitabiriye gahaunda y'abazungu yo gutteranya abanyamwanda.

Yumvaga ko ngo yikuraho abatutsi yari amaze kwumvishwa ko ari abanyamahanga, noneho akazategeka igihugu ubuziraherezo. Ibyago yagize ni uko yaruhiye KAYIBANDA, akaba aatajya anavugwa muri ba Perezida barongoye iki gihugu. Cyakora bamuhembye guhambwa muri stade bise iya demokarasi.

Aho ngarukiye nagiyeko kuhamusura. Abazi kwishobora bamuvugiraho ngo « Yacyi imyeyo aba arangirije aho ». Ntabwo mukuze ngirango muzi guca imyayo icyo byasobanuraga mu muco w'abana b'abakobwa biteguriraga kuzarushinga. Baca umugani ngo « Umuci

w'imyeyo aruhira umu...
Nabaciraga amarenga...

GOBOKA: Mu buzima bwo mu buhungiro washimishije n'iki?

N.A.: Nakundaga kujya kuri Saint Albert aho abana bo mw'itorero ryitwaga IMANZI babyiniraga bakanahamiriza. Nakundaga akuganira n'abana mbabwira utwa keza niba babakamwira utugezweho. Nibabonyise DJANGO icyanshimishije ubwa nyuma ni uko nagize n'ya nkumya impuruza ngo abari barahajwe ishyamba noneho bashobora gutaha. Nagarutse mu Rwanda mu mu 1996.

GOBOKA: Ko watinze se?

N.A.: Sinkiri umuntu warwo. Sinkigenda. Ndaryama nkicara. Naramugaye kubera inkoni hakubiswe n'amenyo bandiye umubiri wose. Ntako rero ndi ubona, ndi mu gicuku. Cyakora sindahasonzera.

GOBOKA: Iyo usanga MBONYUMUTWA akiriho wari kubigenza ute?

N.A.: Nari kubigira nte, se. Sinkigira n'ubuho bwirya ibye. Abo mbibwiye baranseka kandi nta n'itege nkigira.

GOBOKA: Njwamuregera. Leta?

N.A.: Ahari yabyumva (si ibizi). Yewe Ariko byababirebire. Abagabo batanu bamushinje se nabakura he? Ko ubanza n'abandiyaga amenyo na bo barashize!

GOBOKA: Mu bantu bo mu gihe cyawe mwaganiraga ubuhasigaye banyaga? Murabonana?

N.A.: Yewe... Ntabwo Muri yizuzuransigarana n'agakozi kaba kari mu mirimo yako, nanjye nkababwira nk'ikirangamubonyi. Radiyo yiyongereye imisonga itariho itera. Uwo twaganiraga ni murumuna wanjye MUHIKIRA Augustin, nawe ababwira KIGALI.

MUKATITABIRE wababwirako SEMUGESHI na we aya ansura ndetse na NYIRANGANGO bitari kenshi. Muri macye irungu ryaranyishye. Abagore ni bo bakunda kungenderera kubera ko mbakinisha, nkababwira urwenya tugaseka.

GOBOKA: Ese ntwigeze umenya KAYIBANDA?

N.A.: Mu gihe byacicaga namubonye yuko yari umufaratoriri, bamwirukanira amatwara mabi yo guteranya amoko, yahise ajya muri Kinyamateka atari uko ari umuhanga, ahubwo ari uko habuze abandi kandi bayoboka buhumye.

GOBOKA: Wagira nama ki ububwirako ruzasoma iki kiganiro?

N.A.: Narugira inama yikwitwara nka bariya bana bandengejeho utwatsi.

GOBOKA: Hagize ubuho akaguhaye ibimenyesto bigaragaza ko yari mu bakurungejeho utwatsi wamukorera iki?

N.A.: Yebaba weee!!! ubanza namurira amenyo nk'ayongereye ingabo za MBONYUMUTWA.

ZANDIYE: Urukundo namugirira rushobora kuba rwarusha uburemere ubugome abobavunamuheto bari bafite, bigatuma nkora ibyo ntazi. Namubona nk'inzizi. Natekereza kugira icyo namukorera hashize igihe kinini umutima wasubiye mu bitereko.

GOBOKA: Turagushimiye ku bwuzu watwakiranye.

N.A.: Ndabashimiye cyane kuba mwaratekereje kunsura imaha ibahe ubugingo n'umutima wo kutekereza kenshi.

Ntimuzatinda kugaruka kunsura.

Ubwanditsi:

